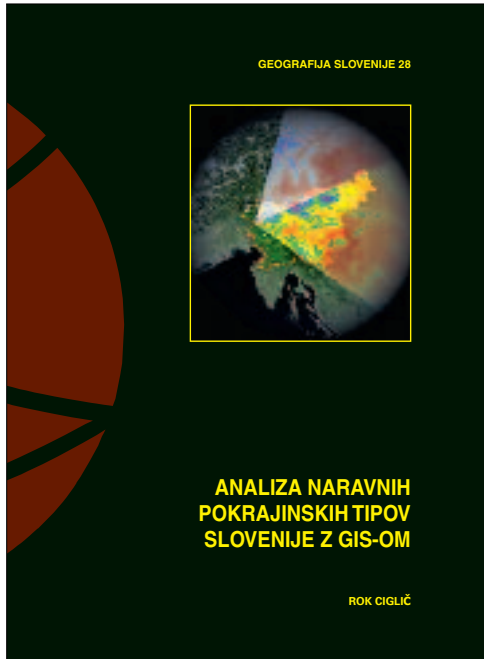

KNJIŽEVNOST**Rok Ciglič:****Analiza naravnih pokrajinskih tipov Slovenije z GIS-om****Geografija Slovenije 28**

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 156 strani, 48 slik, 57 preglednic, ISBN 978-961-254-723-3

V zbirki Geografija Slovenije je pod zaporedno številko 28 izšla knjiga 'Analiza naravnih pokrajinskih tipov Slovenije z GIS-om', ki v desetih vsebinskih poglavjih, na 156 straneh, predstavlja edinstveno geografsko literaturo na temo tipizacije pokrajin z uporabo geografskih informacijskih sistemov. Ne gre za ponovni poskus regionalizacije ali tipizacije Slovenije ampak za poskus uvajanja novodobnih geoinformacijskih orodij v procese oblikovanja pokrajinskih tipov. Sodobna računalniška oprema in podatki v digitalni obliki namreč omogočajo uporabo različnih geoinformacijskih orodij, s katerimi lahko omilimo nekatere probleme pri določanju oziroma preverjanju določenih naravnih pokrajinskih tipov, predvsem na področju objektivnosti in preglednosti.

V monografiji je predstavljena analiza dveh obstoječih naravnopokrajinskih tipizacij Slovenije z različnimi kvantitativnimi metodami in digitalnimi podatkovnimi sloji. Glavni namen monografije je nekatere obstoječe zemljevide naravnih pokrajinskih tipov Slovenije ponovno izdelati oziroma potrditi z različnimi geoinformacijskimi orodji ter s tem preveriti, v kolikšni meri lahko obstoječe, ročno zarisane izvirne tipizacije Slovenije potrdimo s predvidoma bolj objektivnimi (kvantitativnimi) metodami. Največji poudarek je na območjih ujemanja med izvirno in modeliranimi tipizacijami ter na območjih največjih razhajanj.

Skladno s teoretskimi nedorečenostmi v geografski stroki so predstavljena različna spoznanja s področja pokrajinske klasifikacije, s katerimi je zaobjet večji del odprtih problemov, raznolikost pogledov

in metodoloških pristopov. Predstavljeni so različni primeri klasifikacij slovenskega ozemlja, kakor tudi primeri uporabe GIS-a pri izdelavi klasifikacij temelječih na tuji literaturi. V posebnem (četrtem) poglavju sta natančno predstavljene izbrani naravnopokrajinski tipizaciji Slovenije, ki sta predmet modeliranja oziroma izvedb metod nadzorovane klasifikacije:

- razdelitev Slovenije na pokrajinskoekološke tipe (Špes s sodelavci 2002),
- razdelitev Slovenije na pokrajinske tipe (Perko 1998a, 1998b in 2007b).

Obe klasifikaciji opredeljujeta pokrajinske tipe in sta dostopni v digitalnem zapisu, zato sta primerni za modeliranje.

Peto poglavje je namenjeno predstavitvi geoinformacijskih orodij. V sako geoinformacijsko orodje ima svoje prednosti in slabosti, ki so odvisne tudi od lastnosti podatkov. Preizkušena geoinformacijska orodja so raznolika in omogočajo izdelavo različnih modelov za izbrani naravnopokrajinski tipizaciji Slovenije. V raziskavi je bilo uporabljenih sedem izbranih geoinformacijskih metod nadzorovane klasifikacije:

- največja verjetnost,
- odločitveno drevo, različica CT (različica, ki jo uporablja program SPSS),
- najmanjša razdalja,
- najbližji sosedi,
- odločitveno drevo, različica CTR (različica, ki jo uporablja program Idrisi z načinom delitve glede na razmerje informacijskega prispevka),
- odločitveno drevo, različica CTG (različica, ki jo uporablja program Idrisi z načinom delitve glede na Ginijev koeficient),
- odločitveno drevo, različica CTE (različica, ki jo uporablja program Idrisi z načinom delitve glede na informacijski prispevek).

V šestem poglavju so predstavljeni ključni podatkovni sloji o naravnogeografskih prvinah kot klasifikacijskih dejavnikih, v sedmem poglavju pa vrednotenje slednjih s pomočjo obstoječih klasifikacij, glede na merilo klasifikacije, vrednotenje z vidika medsebojne povezanosti podatkovnih slojev, vrednotenje podatkovnih slojev z vidika izstopajočih vrednosti ter izbor podatkovnih slojev za nadaljnje modeliranje, kakor tudi njihove značilnosti.

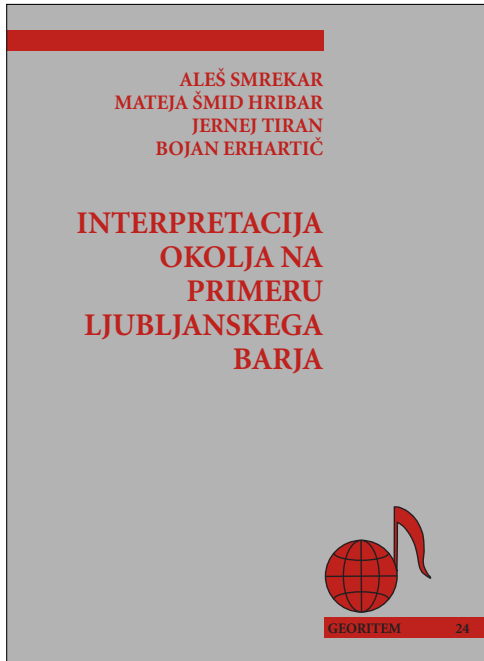
Na temelju predstavljenih izbranih podatkovnih slojev, učnih vzorcev in geoinformacijskih orodij so bile izdelane različne modelirane naravnopokrajinske tipizacije, ki so osrednji del pričujoče raziskave in jih spoznamo v devetem poglavju. S štirimi izbranimi podatkovnimi sloji (nadmorska višina, naklon, prepustnost, padavinski režim) in različnimi geoinformacijskimi orodji na podlagi dveh obstoječih, ročno začrtanih tipizacij je nastalo več modeliranih naravnopokrajinskih tipizacij. Osrednji del analize je osredotočen na preučevanje usklajenosti modeliranih in izvirnih naravnopokrajinskih tipizacij oziroma na vprašanje, kako uspešno lahko izdelavo izvirnih tipizacij ponovimo s številske modeli. S primerjavo modelov in izvirnikov lahko ugotovljamo tudi, kje v Sloveniji so območja posameznih tipov, ki so po različnih metodah klasificirana (potrjena) enako, in kje so območja tipov, ki jih ni potrdil noben model.

Avtor, na primeru dveh tipizacij Slovenije ugotavlja, da je mogoče izdelati modele z različnimi geoinformacijskimi orodji, katerih uspešnost je različno velika – modeli so dali rezultate, ki so se z izvirnikom ujemale do 75%. Na koncu so navedene tudi ugotovitve o uporabi GIS-a za določanje naravnih pokrajinskih tipov Slovenije ter predlagani konkretni postopki tipizacije Slovenije na naravne pokrajinske tipe ter postopki za njihovo vrednotenje.

Mateja Breg Valjavec

Aleš Smrekar, Mateja Šmid Hribar, Jernej Tiran, Bojan Erhartič:
Interpretacija okolja na primeru Ljubljanskega barja
Georitem 24

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 134 strani, 52 slik, 12 preglednic, ISBN 978-961-254-712-7

V zbirki Georitem je pod zaporedno številko 24 izšla knjiga *Interpretacija okolja na primeru Ljubljanskega barja*, ki v osmih poglavjih, na 134 straneh, predstavlja temeljno in edinstveno geografsko literaturo na področju interpretacije okolja. Knjiga iz različnih vidikov osvetliti odnos med človekom in naravo na Ljubljanskem barju ter predstavi možen pristop interpretacije tamkajšnje kulturne pokrajine. »... V nasprotju z običajnimi predstavitvami vsebin na zavarovanih območjih, za katere se nemalokrat zdi, da je bistveno podajanje kopice podatkov, je temeljni namen interpretacije okolja, da ljudem na prijazen način približa določeno vsebino in jim pomaga k razumevanju pokrajine ...« Namreč, učinkovito lahko varujemo le tisto, kar poznamo in razumemo, s čimer sledimo geslu »SOS: Spoznavaj, Opazuj, Spoštuj!«

Po celostni predstavitvi Ljubljanskega barja je podrobno predstavljen razvoj interpretacije, in sicer njeno uveljavljanje in raba skozi čas v različnih okoljih ter obstoječe interpretacijske tehnike in metode. Interpretacija se v zadnjih letih pojavlja v povezavi z različnimi tipi zavarovanih območij, zato ni presenetljivo, da so avtorji za primer študije izbrali nedavno ustanovljeni Krajinski park Ljubljansko barje.

Monografija posega v zavarovana območja, zato imamo opravka z nadpovprečnimi naravnimi in kulturnimi znamenitostmi. V slovenski zakonodaji vladajo terminološka neskladja v poimenovanju naravnih in kulturnih znamenitosti, zato so avtorji celotno poglavje posvetili predstavitvi te problematike. Od zakonsko določenih naravnih znamenitosti do naravnih vrednot, od kulturnih spomenikov do kulturne dediščine preidejo h konceptu povezovanja naravnih in kulturnih znamenitosti. V evropskem prostoru se težnje po združevanju naravne in kulturne dediščine že pojavljajo, predvsem zaradi težnje po celostnem upravljanju zavarovanih območij kot so krajinski, regijski in narodni parki.

Skladno s tem je v petem poglavju, ki je namenjeno predstavitvi dediščine na območju Krajinskega parka Ljubljansko barje, uporabljen enoten termin – dediščina. Kulturna pokrajina Ljubljanskega barja s pestro geološko podlago in več tisoč letno poselitvijo je bogato prepredena z raznovrstno dediščino.

V šestem poglavju je predstavljen izbor petnajstih barjanskih območij, primernih za interpretacijo okolja. Za podrobnejšo analizo in študijo primera je izbrano porečje Iške. Predstavljeno je z različnimi interpretacijskimi orodji. Rdeča nit interpretacije okolja je reka. Iška z edinstvenimi hidrološkimi značilnostmi ter pokrajinsko pestrostjo porečja ponuja zelo širok nabor interpretativnih in izobraževalnih vsebin, ki obiskovalcem doslej še niso bile ustrezno predstavljene. »... *Glavna značilnost Iške je njena trojnost, saj na svoji kratki, vsega 29 km dolgi poti teče skozi globok Iški vintgar s skoraj prepadnimi stenami, po rodovitnem in s pitno vodo bogatem Iškem vršaju ter uravnanem in močvirnem Ljubljanskem barju, torej po treh povsem različnih pokrajinah* ...« Povsem na novo so avtorji razvili oziroma nadgradili več interpretacijskih orodij, bodisi klasičnih, bodisi računalniško podprtih. Med glavnimi so: učna pot, informativna tabla, e-lekcija, banka terenskih nalog, učilnica na prostem in brošura.

Vsebine so predstavljene z besedili, fotografijami, ilustracijami, starimi in novejšimi zemljevidi ter slikovnimi in zvočnimi posnetki. Interpretacijska orodja so namenjena različnim ciljnim skupinam. Učna pot z brošuro in informativnimi tablam je zaradi dolžine namenjena predvsem kolesarjem, še posebej družinam. Po različnih e-lekcijah najpogosteje posegajo osnovnošolci, srednješolci in tudi študenti. Didaktična navodila, priložena e-lekcijam, so namenjena njihovem vključevanju v pedagoški proces. Banka terenskih nalog je zasnovana tako, da si pred odhodom na terensko delo pripravite naloge, ki jih rešujete po poti. V procesu nastajanja je tudi učilnica na prostem, ki bo prvenstveno namenjena šolskim skupinam in družinam z otroki.

Knjigo je na pot med bralce pospremil predgovor direktorice Krajinskega parka Ljubljansko barje, gospe Barbare Zupanc, ki poudarja, da je končni rezultat interpretacije »... *sporočilo, ki ga bo prejemnik z lahkoto razumel, si ga zapomnil in upošteval v svojih nadaljnjih dejanjih* ...«, zato je »... *pričujoča monografija pomemben korak, da se tega začnemo zavedati* ...«.

Mateja Breg Valjavec

Rok Ciglič, Drago Perko, Matija Zorn (uredniki):

Digitalni prostor

GIS v Sloveniji 12

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 226 strani, ISBN 978-961-254-714-1

30. septembra 2014 je Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti oziroma njegova inštituta Geografski inštitut Antona Melika in Inštitut za antropološke in prostorske študije v sodelovanju z Oddelkom za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Zvezo geografov Slovenije in Zvezo geodetov Slovenije organiziral dvanajsti bienalni simpozij 'Geografski informacijski sistemi v Sloveniji' (več v rubriki Zborovanja). Ob tej priložnosti je pri Založbi ZRC izšla monografija z naslovom 'Digitalni prostor', kot dvanajsta številka monografske zbirke 'GIS v Sloveniji'. Dosedanje knjige v zbirki so imele takšen naslov kot spremljajoči simpozij, od tokratne številke pa bodo imele knjige različne naslove, skladne z nosilno temo. Zakaj ravno »digitalni prostor«? Vzrok je v razvoju tehnologije in pestre ponudbe digitalnih podatkov, zaradi katerih lahko uporabniki z GIS-i raziskujejo tako imenovan digitalni prostor čedalje bolj podrobno in z več vidikov.

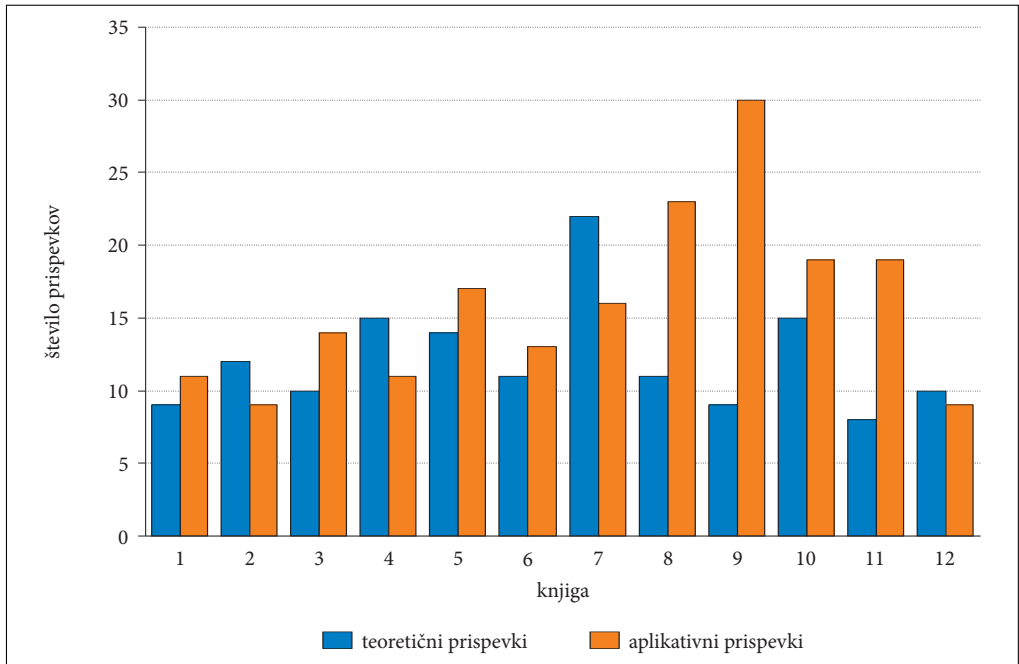
Tokratna monografija vsebuje 19 znanstvenih in strokovnih poglavij ter je že dvanajsta v zbirki monografij, ki od leta 1992 bienalno predstavljajo vsakokratni presek dveletnega znanstvenega, strokovnega in pedagoškega dela na področju razvoja ter uporabe geografskih informacijskih sistemov (GIS) v Sloveniji. Število avtorjev (blizu petdeset) in njihova poklicna raznolikost dajeta vpogled v razmah tovrstnih

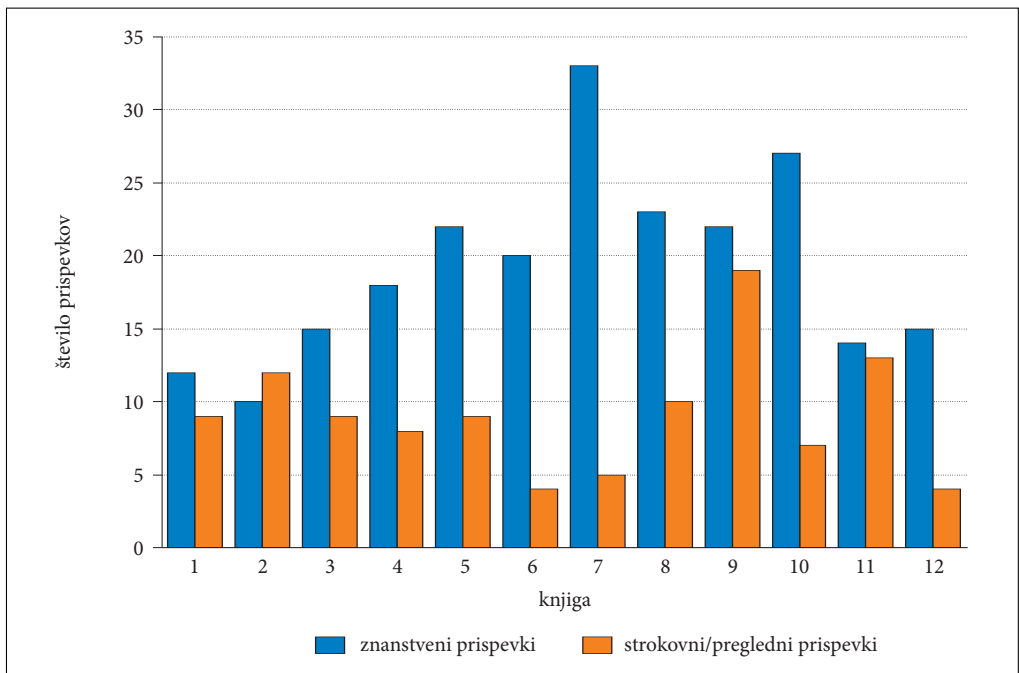
raziskav in razširjenost, lahko bi rekli celo nepogrešljivost njihove uporabe. V vseh knjigah je bilo skupaj objavljenih že blizu tristo petdeset prispevkov. V tokratni so prikazani rezultati projektov in izsledki raziskav s področij, kot so: geografija, vodarstvo, varovanje pred naravnimi nesrečami, zgodovina, literarne vede, urejanje prometa in mobilnosti, kmetijstvo, arheologija, daljinsko zaznavanje, energetika in druga.

Na slikah 1–3 je kratka analiza spreminjanja strukture prispevkov s treh vidikov: razmerja med 'teoretičnimi' in 'aplikativnimi' prispevki, razmerja med 'znanstvenimi' in 'strokovnimi' prispevki ter razmerji med prispevki z različnih geoinformacijskih področij. Razmerje med 'teoretičnimi' in 'aplikativnimi' prispevki (slika 1) je bilo do leta 2004 večinoma uravnoteženo, nato pa (z izjemo desete knjige) opazamo stopnjevanje prevlade 'aplikativnih' del. Letošnja knjiga je topogledno zopet uravnotežena. V tokratni knjigi ponovno beležimo razkorak med znanstvenimi in strokovnimi prispevki (slika 2), glede zastopnosti posameznih geoinformacijskih področij (slika 3), pa tudi v tokratni knjigi prevladujejo prispevki o prostorsko-časovnih analizah in modeliranju.

V uvodnem prispevku Rok Ciglič (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) in ostali opredelijo digitalni prostor kot »navidezno resničnost«, ki pa z vse splošnejšo uporabo postaja vse bolj tudi »dejanska resničnost« današnjega »digitalnega sveta«. V poglavju so predstavljeni različni viri digitalnih prostorskih podatkov, ki so na voljo za območje Slovenije, analizirana pa je tudi njihova vloga pri naravnopokrajinski klasifikaciji. Sledi članek Roka Cigliča in Draga Perka (oba Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) o modeliranju geografskih tipizacij z metodami nadzorovanih klasifikacij. Sledita dva prispevka povezana z hidro-geomorfnimi procesi. V prvem Dejan Grigillo (Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani) in ostali pišejo o uporabi lidarskega DMR pri modeliranju vodnega toka v hudourniški grapi, v drugem pa Mauro Hrvatini (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) in ostali pišejo o uporabnosti GIS-ov pri izračunu posameznih članov Gavrilovičeve erozijske enačbe. Prav tako dva članka govorita o uporabnosti letalskih posnetkov. Žiga Kokalj in Tatjana Veljanovski (oba Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU) pišeta o izdelavi trirazsežnega

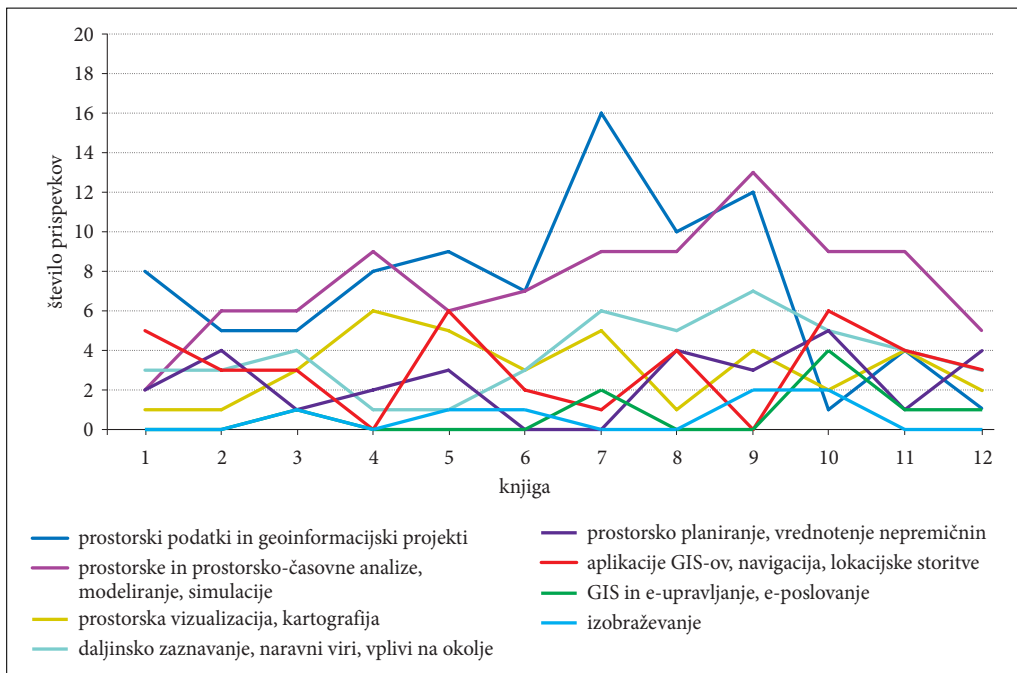

Slika 1: Spreminjanje razmerja med 'teoretičnimi' in 'aplikativnimi' prispevki.

Slika 2: Spreminjanje razmerja med 'znanstvenimi' in 'strokovnimi' prispevki.

modela naselja Breginj iz arhivskih letalskih posnetkov, Mateja Breg Valjavec in Daniela Ribeiro (obe Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) pa o uporabnosti arhivskih letalskih posnetkov za preučevanje pokrajinskih sprememb. David Bole (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) piše o primernosti uporabe zemljiškega katastra in letalskih posnetkov za določevanje kmetijske rabe, Janez Bergant in Borut Vrščaj (oba Kmetijski inštitut Slovenije) pa predstavljata zemljevid potencialnih naravnih rastišč poletne gomoljike in vlogo GIS-a pri tem. Nika Mesner (Geodetski inštitut Slovenije) in ostali pišejo o uporabi metode objektivne klasifikacije pri določanju upravičenosti pašnikov do kmetijskih subvencij. Dimitrij Mlekuž (Oddelek za arheologijo Filozofske fakulteta Univerze v Ljubljani) in Gašper Rutar pišeta o pomembnosti gostote točk zračnega laserskega skeniranja za prepoznavanje arheoloških sledov. Sledi več prispevkov, ki se ukvarjajo z mobilnostjo. Samo Drobne (Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani) in ostali analizirajo funkcionalne regije notranjih selitev Slovenije, Samo Drobne in Mitja Lakner (oba Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani) pišeta o modeliranju vplivov razdalj delavne mobilnosti v regionalna središča Slovenije, Jernej Tiran (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) in ostali o uporabi metode PTAL za modeliranje dostopnosti do javnega potniškega prometa, Dejan Jenko in Samo Drobne pa o modeliranju prostorskih vzorcev delavne mobilnosti. Sledi prispevek Jerneje Fridl (Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU) in ostalih o primeru prostorske analize na področju literarne zgodovine. Urša Kanjir (Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU) in ostali pišejo o metodi zaznavanja plovil s pomočjo visoko-ločljivih satelitskih posnetkov, Nino Mohorič in Blaž Repe (Oddelek za geografijo Filozofske fakulteta Univerze v Ljubljani) pišeta o geoinformacijskem vrednotenju lokacij za postavitve sončnih celic, Krištof Oštir (Inštitut za antropološke in prostorske študije ZRC SAZU) in ostali pa predstavljajo inovativno metodo za samodejno obdelavo satelitskih posnetkov. V zadnjem prispevku Marko Komac in Jasna Šinigoj (Geološki zavod Slovenije) pišeta o spletni aplikaciji za zgodnje opozarjanje o nevarnosti proženja zemeljskih plazov.

Slika 3: Spreminjanje razmerja med prispevki glede na obravnavano področje geoinformatike.

Bralec bo v knjigi tako našel nekatere novosti v uporabnosti GIS-ov, hkrati pa se bo lahko seznanil z zanimivimi rezultati, do katerih bi brez GIS-ov le s težka prišli. Vabimo vas, da si knjigo ogledate v tiskani ali jo prelistate digitalni obliki. Slednja je v celoti dostopna na spletni strani: <http://giam2.zrc-sazu.si/sites/default/files/9789612547141.pdf>. Več o ostalih knjigah iz knjižne zbirke GIS v Sloveniji pa najdete na spletnem naslovu: <http://zalozba.zrc-sazu.si/sl/publikacije/gis-v-sloveniji#v>, kjer so med drugim v celoti dostopne elektronske knjige od osme številke naprej.

Matija Zorn

Janez Nared, Nika Razpotnik Visković (urednika):

Upravljanje območij s kulturno dediščino

CAPACities 2

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 208 strani, ISBN 978-961-254-708-0

Janez Nared, Nika Razpotnik Visković (urednika):

Managing Cultural Heritage Sites in Southeastern Europe

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 128 strani, ISBN 978-961-254-707-3

Janez Nared, Nika Razpotnik Visković (urednika):

Izbrani primeri upravljanja območij s kulturno dediščino

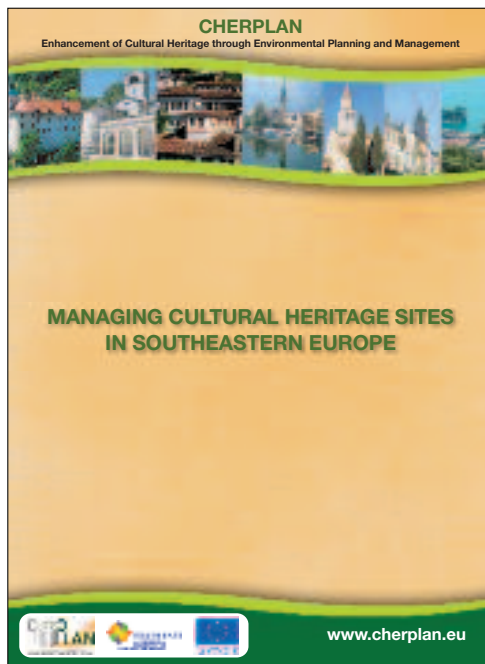
CAPACities 3

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 157 strani, ISBN 978-961-254-715-8

Vse tri monografije so nastale v okviru projekta CHERPLAN (*Enhancement of Cultural Heritage through Environmental Planning and Management*), ki je namenjen razvoju in uporabi okolju prijaznih pristopov ter novih tehnik v načrtovanju in upravljanju z zgodovinskimi urbani in ruralnimi naselji v Jugovzhodni Evropi.

Prva monografija z naslovom »Upravljanje območij s kulturno dediščino« obsega enaindvajset prispevkov petnajstih avtorjev iz Slovenije in tujine, v katerih so predstavljene teme, povezane z upravljanjem kulturne dediščine. Izhodišče prispevkov je, da je za učinkovito upravljanje območij kulturne dediščine ključnega pomena vključevanje deležnikov, še posebej lokalnega prebivalstva. V tako imenovanem participativnem pristopu so vrednote in ideje prebivalcev upoštevane ter uporabljene kot osnova za vključitev okoljskih vidikov v konvencionalen način upravljanja kulturne dediščine.

Uvodni prispevki govorijo o tipologiji dediščine, ohranjanju kulturne dediščine in vlogi ter smernicah UNESCO pri tem. Planerski del knjige predstavlja celovit, okoljski pristop k načrtovanju območij kulturne dediščine ter teme o vlogi in varstvu kulturne pokrajine, revitalizaciji starih mestnih jeder, obnavljanju zgodovinskih zgradb in središč ter obnovi zgodovinskih objektov z vidika gradbenih projektov in sistemov. Avtorji v nadaljevanju obravnavajo vlogo javno-zasebnega partnerstva pri zaščiti kulturne dediščine, razpravljajo o razvojnih potencialih kulturne dediščine in vlogi socialnega podjetništva pri njeni revitalizaciji, rabi dediščine na področju blagovnih znamk, trženju dediščine ter opozarjanjo na vlogo kulture in kulturne dediščine pri razvoju turizma na podeželju. V zadnjih petih prispevkih je predstavljena obravnava prometnih ureditev v območjih s kulturno dediščino, geoinformacijska podpora kulturni dediščini, upravljanje čezmejne in meddržavne kulturne dediščine, izpostavljene so naravne nesreče kot grožnja kulturni dediščini, zadnje poglavje pa govori o spremljanju in vrednotenju, dveh pomembnih sestavinah pri upravljanju s kulturno dediščino.

Druga monografija z naslovom *Managing Cultural Heritage Sites in Southeastern Europe* je vsebinsko nadaljevanje prejšnje; skupaj opozarjata na to, da ima kulturna dediščina pomembno vlogo pri razvoju območij, še posebej, če z njo ravnamo premišljeno in se zavedamo njenih razvojnih potencialov.

Poleg uvodnega dela monografijo sestavljajo štiri vsebinski sklopi devetindvajsetih domačih in tujih avtorjev. V knjigi je predstavljen osnovni okvir, ki sta ga na področju upravljanja območij s kulturno dediščino izoblikovala UNESCO in ICOMOS (*International Council on Monuments and Sites*). Najobsežnejši sklop obsega dvajset poglavij, kjer so predstavljene usmeritve za dvajset različnih izzivov upravljanja: pripravo načrta okoljskega planiranja, participativno načrtovanje, vodenje participativnega procesa, izzive z oskrbo z vodo, upravljanje z odpadno vodo in ravnanje z odpadki na območjih kulturne dediščine, celostno ohranjanje kulturne dediščine, revitalizacijo starih mestnih jeder, restavriranje zgodovinskih objektov, trajnostno upravljanje kulturne pokrajine, kulturno dediščino kot blagovno znamko, kulturno dediščino in pripravljenost na naravne nesreče, uporabo geoinformatike v upravljanju kulturne dediščine, trajnostni promet in kulturno dediščino, vlogo socialnega podjetništva pri oživljanju kulturne dediščine, javno-zasebno partnerstvo na področju varstva kulturne dediščine, trženje kulturne dediščine, nosilnost, razvijanje odgovornega turizma na podeželju z uporabo lokalne kulture in kulturne dediščine ter spremljanje in vrednotenje pri upravljanju s kulturno dediščino. Vsak izziv je predstavljen z uvodom, nato sledijo priporočila in primeri dobrih praks, ki predstavljajo preverjena lokalna znanja.

Knjiga je dragocena pomoč upravljavcem območij s kulturno dediščino, saj s tehničnim znanjem in praktičnimi nasveti kaže, kako se odzvati v dani situaciji.

Tretja monografija »Izbrani primeri upravljanja območij s kulturno dediščino« vsebinsko zaključuje omenjeni monografiji. Dvanajst domačih in tujih avtorjev sistematično predstavi primere upravljanja območij kulturne dediščine. Prvo poglavje prinaša dediščino, ki je z območja Jugovzhodne Evrope uvrščena na UNESCO-v seznam svetovne dediščine, naslednji dve pa govorita o varovanju kulturne dediščine in medvladnem sodelovanju na področju varovanja kulturne dediščine v Jugovzhodni Evropi. Sledijo prispevki, ki govorijo o večplastnosti in večfunkcionalnosti kulturne dediščine ter škodi, ki so jo kulturni dediščini povzročili vojni spopadi.

Sledi posamična obravnava devetih primerov kulturne dediščine: Kotorja kot primera upravljanja s svetovno dediščino v Črni gori, Gamzigrada, spomenika, ki je bil na območju Srbije in Kosova kot zadnji uvrščen na UNESCO-v Seznam, Starogradskega polja kot primera dediščine podeželja, ki je poleg oblike ohranila tudi primarno vlogo – kmetovanje, Ohridske regije, mosta Mehmed paše Sokolovića, Nežiderskega jezera, Semmerinške železnice, ki je na UNESCO-vem seznamu kot prva gorska železnica na svetu, zunaj programskega območja Jugovzhodna Evropa pa sta obravnavana primera mesta Bilbao in Retijske železnice.

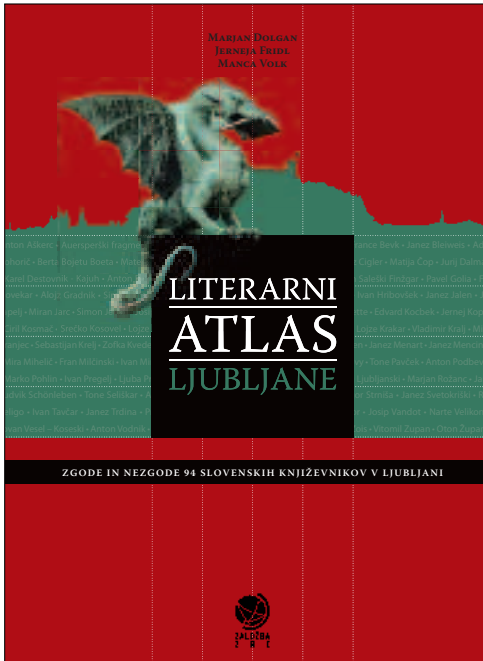
Vsebina knjige kaže na različne težave območij s kulturno dediščino in različne načine soočanja z le-timi. Ker je treba pri razvoju območij stalno skrbeti za ohranjanje celovitosti in pristnosti tamkajšnje dediščine, se je potrebno zavedati, da je treba ukrepe vedno prilagoditi okolju, v katerem jih izvajamo.

Območja s kulturno dediščino so za načrtovalce velik izziv, saj morajo ti poleg siceršnjih razvojnih dejavnikov upoštevati tudi priložnosti in omejitve, ki jih pri tem daje kulturna dediščina. Knjige projekta CHERPLAN bodo pri upravljanju tovrstnih območij koristen pripomoček, saj nudijo številne informacije o tem, kako te okoliščine upoštevati in kako dediščino čim bolj uporabiti za njihov trajnostni razvoj.

Mimi Urbanc

**Marjan Dolgan, Jerneja Fridl, Manca Volk:
Literarni atlas Ljubljane**

Ljubljana 2014: Založba ZRC, 295 strani, 11 zemljevidov, ISBN 978-961-254-711-0

Prvi atlas takšne vrste v Sloveniji je sad sodelovanja Inštituta za slovensko literaturo in literarne vede ter Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. V njem so objavljeni nekateri rezultati raziskovalnega projekta »Prostor slovenske literarne kulture: literarna zgodovina in prostorska analiza z geografskim informacijskim sistemom«, ki ga je vodil Marko Juvan.

Atlas s podnaslovom »Zgode in nezgode 94 slovenskih književnikov v Ljubljani« sestavljajo trije deli. Prvi, najkrajši del obsega 18 strani in ima naslov »Pojasnila«, kjer najdemo navodila za uporabo Atlasa. V okviru tega uvodnega dela je tudi krajši prispevek Silve Torkarja o imenu Ljubljana.

Drugi del atlasa je z 228 stranmi najobsežnejši. Avtor tega dela je Marjan Dolgan. Vsebuje članke o 94 izbranih slovenskih književnikih in njihovi povezanosti z Ljubljano. Razvrščeni so po abecednem zaporedju njihovih priimkov od »Aškerc« do »Župančič«. Navedeno je veliko podatkov, na primer:

- ime in priimek književnika z različicami njegovega osebnega imena,
- rojstna in smrtna letnica književnika ter pripadajoča kraja,
- številka zemljevida, na katerem so zaznamovane književnikove ljubljanske lokacije,
- področje njegovega literarnega in poklicnega delovanja ter književnikova najznačilnejša ali najpomembnejša literarna dela,
- književnikovi prevodi del kakega pomembnega tujega književnika v slovenščino,
- podatki o ljubljanskih prebivališčih književnikov ter o šolah, kulturnih zavodih, družabnih in gostinskih lokalih, v katere so zahajali, zaporih in bolnišnicah, v katerih so bili, in pokopališčih, na katerih so pokopani,
- seznam najpomembnejših nagrad, ki jih je književnik dobil v Ljubljani, ter spominskih znamenj in poimenovanj, s katerimi je mesto počastilo književnika.

Tretji del Atlasa sestavljajo zemljevidi z najpomembnejšimi mestnimi lokacijami, povezanimi z izbranimi slovenskimi književniki in navedenimi v člankih drugega dela Atlasa. Zemljevidi avtoric Jerneje Fridl in Mance Volk Bahun, ki so nazorni in estetsko dovršeni, so nastali s prenosom literarne podatkovne zbirke v geografski informacijski sistem. Razvrščeni so kronološko, po glavnih literarnih obdobjih, tokovih in smereh:

- Zemljevid I: Srednji vek, reformacija in protireformacija,
- Zemljevid II: Barok in razsvetljenje,
- Zemljevid III: Romantika in vzporedne smeri,
- Zemljevid IV: Med romantiko in realizmom,
- Zemljevid V: »Moderna«,
- Zemljevid VI: Sodobniki »moderne«,
- Zemljevid VII: Ekspresionizem, futurizem, in konstruktivizem
- Zemljevid VIII: Nova stvarnost in njeni sodobniki,
- Zemljevid IX: Socialni in socialistični realizem,
- Zemljevid X: Psihološki realizem in intimizem,
- Zemljevid XI: Modernizem.

Atlas je mogoče uporabljati dvosmerno oziroma na dva načina:

- Najprej v besedilnem delu preberemo članek o književniku in najdemo v njem oznake ljubljanskih krajev, povezanih z njegovim življenjem in delom. Potem poiščemo te oznake na enem izmed zemljevidov in nato z njegovo pomočjo te kraje še v sami Ljubljani.
- Obratno si najprej v kartografskem delu ogledamo zemljevid, najdemo na njem oznake ljubljanskih krajev, povezanih s kakšnim književnikom, nato pa s pomočjo teh oznak najdemo v besedilnem delu članek o tem književniku ter v njem kraje in opise, kaj se je z njim dogajalo.

Atlas torej v člankih opisuje obdobja, ki so jih izbrani slovenski književniki od protestantizma do sodobnosti preživeli v Ljubljani. Prikazuje paleto nasprotujočih si literarnih in nazorskih usmeritev ter burno družbeno dogajanje v slovenski prestolnici. Številčne oznake krajev, ki so omenjeni v člankih, pa bralcu omogočajo, da na priloženih zemljevidih Ljubljane najde kraje, kjer so književniki prebivali, se šolali, delali, umirali in kjer so jih pokopali. Ne manjkajo niti lokali, v katerih so se zabavali, niti zapori, v katere so jih tlačili oblastniki. Navedeni so tudi mnogi kraji ljubezenskih romanc in polomov, javnih škandalov, družabnih spektaklov; omenjena so skrivnostna izginotja. Ljubljana je prikazana kot prizorišče fars, dram, tragedij, kriminalk in grozljivk, ki so jih doživljali slovenski književniki.

Obsežna knjiga je informativna, poučna, zabavna in srhljiva. Vsebuje veliko podatkov, ki doslej še niso bili nikjer objavljeni. Bralcem omogoča vpogled v tiste plasti slovenske književnosti, ki jih šole iz različnih razlogov zanemarjajo ali zamolčujejo, in to na literarni in geografski način.

Če boste atlas vzeli v roke, se boste naučili veliko novega, hkrati pa zelo zabavali in nasmejali, smeh pa je pol zdravja.

Drago Perko

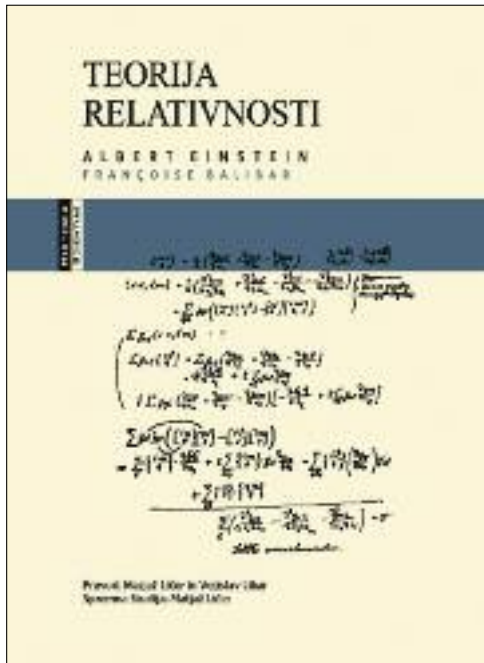
Albert Einstein:

Teorija relativnosti

Zbirka *Historia scientiae*

Ljubljana 2014: Založba ZRC, 228 strani, ISBN 978-961-254-722-6

Delo nemškega fizika Alberta Einsteina *Über die Spezielle und die allgemeine Relativitätstheorie* 'O posebni in splošni teoriji relativnosti' je prvič izšlo leta 1917 pri založbi Friedrich Vieweg & Sohn v Braunschweigu. Nemški izvirnik je za časa Einsteinovega življenja doživel kar 16 izdaj (zadnje leta 1954) ter številne besedilne spremembe in kasnejše dodatke, ki so upoštevani tudi v prvem slovenskem prevodu tega izjemnega znanstvenega dela.

Pomemben del vsebine je povezan s prostorom in naravnimi zakonitostmi, ki delujejo na Zemlji in v vesolju, zato je besedilo pomembno tudi za geografijo in zanimivo za geografe.

Knjigo sestavljajo trije glavni deli. Prvi del je prevod Einsteinove knjige »O posebni in splošni teoriji relativnosti« s podnaslovom »Splošnorazumljivi prikaz« in obsega 90 strani. Prevedel ga je fizik Matjaž Ličar.

Einstein je delo napisal leta 1915, ko je dokončal splošno teorijo relativnosti. Želel je, da bi knjiga posredovala »... kar se da natančen vpogled v teorijo relativnosti tistim bralcem, ki se zanjo zanimajo z znanstvenega in filozofskega stališča, pa ne obvladajo matematičnega aparata teoretične fizike ...«. Knjiga ni pomembna le zato, ker ponuja neposreden vpogled v pojmovno oblikovanje relativnostne teorije, ampak tudi zato, ker se umešča v širši zgodovinski okvir in navezuje na zgodnje razumevanje relativnega gibanja pri Galileju. Einstein v jasnem slogu in na razmeroma netehničen način bralca najprej uvede v teorijo. Poudarja temeljna izhodišča, kot sta na primer narava procesov merjenja časa in razdalje s pomočjo ur in svetlobnih signalov ter vloga geometrije v fizikalni znanosti. Posebej nazorno predstavi koncept referenčnega sistema z ilustracijo gibajočega se vlaka, ki je postala standardna ponazoritev za samo zamisel relativnosti v mnogih popularizacijah.

Drugi del vsebuje spremno študijo Matjaža Ličerja na 32 straneh z naslovom »Albert Einstein in rojstvo sodobne relativistične fizike«, ki nekako dopolnjuje in olajša razumevanje Einsteinovega izvirnika.

Tretji del, ki je prevodu dodan kot historični uvod v epistemološko perspektivo razvoja relativistične problematike v zgodovini znanosti, predvsem fizike, je delo *Galilée, Newton lus par Einstein: Espace et relativité* 'Einsteinovo branje Galileja in Newtona: Prostor in relativnost' francoske fizičarke Françoise Balibar. Obsega 84 strani besedila, ki ga dopolnjujejo tudi grafični prikazi. Prevod in opombe je prispeval filozof Vojislav Likar.

Balibarjeva v treh poglavjih prinaša najprej strnjen pregled pojmovne zgodovine načela relativnosti pri Galileju, nato prikaz njegovega nadaljnega razvoja in modifikacije pri Newtonu, v zadnjem poglavju pa avtorica jedrnato predstavi Einsteinovo »odpravo« pojmov klasične mehanike absolutnega prostora.

ra in časa ter vzpostavitev štiridimenzionalne fizikalne kategorije prostora-časa kot temeljnega okvira, ki omogoči vzpostavitev in utemeljitev sodobne relativnostne teorije.

Knjiga je izšla v knjižni zbirki *Historia scientiae*, ki jo ureja Matjaž Vesel, izdaja pa Založba ZRC, katere glavni urednik je Aleš Pogačnik. V tej zbirki je izšlo že več prevodov izjemnih znanstvenih del, ki so močno vplivala na nadaljnji znanstveni razvoj, na primer leta 2009 (ponatis leta 2013) knjiga O nastanku vrst Charlesa Darwina, ki je prvič izšla leta 1859, ali pa leta 2013 obsežno delo *Naturalis historia* 'Naravoslovje', ki ga je napisal *Gaius Caecilius Secundus Plinius maior* 'Plinij Starejši' in je bila velika enciklopedija antične dobe.

Založbi ZRC želim, da bi kljub težkim finančnim razmeram lahko nadaljevala z razmeroma dragim, a za našo znanost izjemno pomembnim projektom izdajanja prevodov zgodovinsko pomembnih znanstvenih del v slovenski jezik.

Drago Perko

**Miha Pavšek, Jaka Ortar, Manca Volk Bahun, Klemen Volontar, Janez Markošek, Aleš Poredoš:
Snežna sezona 2012/2013 v Sloveniji**

Ljubljana 2014: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 60 strani, 135 fotografij, 15 grafikonov, 3 preglednice, ISBN 978-961-254-696-0 (pdf)

V alpskih državah pripravljajo celovite preglede snežnih sezon pristojne lavinske službe. V Sloveniji, ki tovrstne službe še nima organizirane na ustrezni ravni, je prvi pregled nastal v okviru projekta Naravne nesreče brez meja (*Natural hazards without frontiers* – NH-WF). Slednjega je sofinanciral Evropski sklad za regionalni razvoj v okviru Evropskega teritorialnega oziroma čezmejnega sodelovanja Slovenije in Avstrije med letoma 2007 in 2013. Publikacijo je pripravil »lavinski trojček« Miha Pavšek, Jaka Ortar

in Manca Volk Bahun z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU, med soavtorji sta še meteorolog Janez Markošek in Aleš Poredoš z Agencije Republike Slovenije za okolje ter lavinski praktik Klemen Volontar, član Gorske reševalne zveze Slovenije.

Obravnavano obdobje je bilo zelo bogato s snežnimi padavinami. Na Kredarici je v celotni snežni sezoni padlo skupaj več kot 13 metrov snega, na Voglu več kot 8 metrov in na Krvavcu več kot 5 metrov. Izjemne debeline snežne odeje so zabeležili tudi na mnogih padavinskih postajah po nižinah in v sredogorju. Ob tem so se prožili številni plazovi, ki so na Idrijskem in Tolminskem zasuli deset lokalnih in regionalnih cest, zato so bila nekatera naselja in njihovi deli dlje časa nedostopni. Kljub temu, da so ceste zaprli šele potem, ko so jih že zasuli snežni plazovi, k sreči ni prišlo do hujše ali celo usodne nesreče.

Publikacijo, ki je izšla le v elektronski obliki, sestavlja pet poglavij. Najprej so predstavljene vremenske razmere, katerim sledi pregled splošnih značilnosti snežne sezone. V nadaljevanju so podrobno predstavljeni in analizirani lavinski dogodki, posebno poglavje pa je namenjeno analizi snežnih plazov, ki so povzročili nesreče s smrtnim izidom. Na koncu publikacije sta še komentar lavinskega praktika in kratka predstavitev projekta Naravne nesreče brez meja.

Vremenske razmere med novembrom 2012 in aprilom 2013 so podane po posameznih mesecih. Vreme je predstavljeno s krajšim opisom in tremi zemljevidi, ki prikazujejo skupno količino novozapadlega snega, odstopanje padavin od povprečja ter odstopanje temperatur od povprečja. Predstavitev mesečnega vremenskega dogajanja dopolnjuje grafikon s padavinskimi, temperaturnimi in vetrovnimi razmerami na Kredarici, Koči pod Košuto in Obirju.

V snežni sezoni 2012/2013 je bila na južni strani Alp izjemno aktivna sredozemska ciklogeneza. Pozimi je marsikje padlo do 150 % padavin glede na dolgoletno povprečje, februarja 2013 je na primer v Kamniško-Savinjskih Alpah in Karavankah padla do trikratna količina običajnih padavin. Večji del sezone je gore prekrivala debela snežna odeja, ki je marsikoga spomnila na močno zasnežene zime izpred desetletij.

Gornikom, ki so se odpravljali v Srednje Karavanke, je bil na voljo poskusni krajevni lavinski biltten. Večkrat tedensko so ga pripravljali na Geografskem inštitutu Antona Melika ZRC SAZU v okviru projekta Naravne nesreče brez meja. V biltenu so bile opisne ter tudi grafično ponazorjene trenutne vremenske, snežne in lavinske razmere ter njihova napoved. Na enak način je bila podana tudi stopnja nevarnosti proženja snežnih plazov po enotni, evropski petstopenjski lestvici.

Snežni plazovi v obravnavani snežni sezoni so se prožili od konca decembra 2012, ko je snežna odeja dosegala povprečno višino le v visokogorju, do srede aprila 2013, ko se je močno ogrelo in so se prožili talni plazovi tudi na najvišje ležečih prisojeh. Plazovi, ki so ogrozili ljudi v tej sezoni, so bili večinoma sproženi ob koncih tedna, ko je obisk gora največji. V pregledu so analizirali trideset lavinskih nesreč v Sloveniji in še dve v italijanskem delu Julijskih Alp, v katerih so bili udeleženi naši gorniki. Večina nesreč se je zgodila pri razglašeni 3. stopnji (znatna nevarnost), med drugim tudi tri od štirih smrtnih nesreč. Neposredna primerjava zabeleženega števila lavinskih dogodkov s prejšnjimi zimami ni mogoča, ker za pretekle zime ni na voljo toliko informacij. Trenutno namreč v Sloveniji še ni centralizirane podatkovne baze o lavinskih dogodkih, kamor bi lahko očitvidci sproti vnašali podatke o opaženih plazovih.

V obdobjih, ko so se prožili največji snežni plazovi in ob koncih tedna, ko je običajno v gorah največ gornikov, je bilo na srečo vreme praviloma precej slabo in je marsikoga odvrnilo od obiska gorskega sveta. Nekajkrat pa je bil prehod med posameznimi obdobji slabega vremena prekratek, da bi zadržal doma vse ljubitelje gora. Med snežno sezono 2012/2013 so se zgodile štiri lavinske nesreče s smrtnim izidom: dve sta bili na območju Kamniško-Savinjskih Alp (pod Kamniškim Dedcem in v Kotliškem grabnu), po ena pa v Julijskih Alpah (pod Kredarico) in Karavankah (na Begunščici). Kar pri treh nesrečah je bil žrtev samohodec in kar v treh primerih so bili usodni kložasti plazovi, ki so jih sprožili gorniki sami.

Gorski reševalci ocenjujejo, da se v Sloveniji zgodi pet ali celo sedem nesreč s snežnimi plazovi na eno nesrečo, pri kateri posreduje reševalna služba. Ker je vsaka lavinska nesreča specifična zaradi številnih dejavnikov, ki vplivajo na njen nastanek, potek in reševanje, bi bilo koristno, če bi udeleženci ob

nesrečah pisali kratka poročila. Analiza zbranih poročil bi lahko bistveno pripomogla k večji varnosti v zimskih gorah, saj se najlaže učimo iz tujih izkušenj. Po mnenju lavinskega praktika, bi število nesreč in žrtev v snežnih plazovih lahko bistveno zmanjšali, če bi gorniki dosledno upoštevali tri osnovna pravila obiskovanja zimskega gorskega sveta:

1. spremljajmo in upoštevajmo vremensko in lavinsko napoved,
2. na turo se nikoli ne odpravljajmo sami in
3. bodimo opremljeni z osnovno lavinsko opremo.

Snežni plazovi v Sloveniji povzročijo v povprečju eno do dve žrtvi na sezono. V preteklosti so med žrtvami prevladovali domačini, v zadnjih desetletjih pa so med njimi predvsem gorniki oziroma turni smučarji. Za preprečevanje lavinskih nesreč je izjemno pomembna preventiva, katere sestavni del sta tudi redni pregled in analiza vsakokratne snežne sezone. Ker pri nas še ni lavinske službe, katere vsakoletna temeljna naloga bi bila tudi priprava takšnega poročila, so se odločili za pripravo le-tega v okviru projekta Naravne nesreče brez meja. Nastala je privlačna in bogato ilustrirana publikacija, ki prinaša zanimivo in poučno branje. Dostopna je na stalni spletni povezavi <http://zalozba.zrc-sazu.si/p/G01>.

Mauro Hrvatin

Tomaž Hartman:

Pragozd: pranmarava Kočevske/Virgin Forest: Kočevje Primeval Nature

Ljubljana 2014: Založba Gozdarskega inštituta Slovenije, Založba *Silva Slovenica*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 131 strani, ISBN 978-961-6425-78-0

»Naj tu ostane pragozd«, je leta 1892 zapisal gozdar Leopold Hufnagl, ko je pripravil gozdnogospodarski načrt za kočevske gozdove, ki so bili tedaj v lasti kneza Auersperga. Pripomba je veljala za oddelka 38 in 39 ter je pomenila začetek načrtnega varstva narave pri nas. S to potezo so bili postavljeni temelji zaščite nekaterih območij v kočevskih gozdovih, kjer lahko danes najdemo šest pragozdov: Krokar, Strmec, Prelesnikova koliševka, Kopa, Pečka ter najbolj poznan in tudi raziskan Rajhenavski Rog. Monografija 'Pragozd: pranmarava Kočevske' nam je prinesla jedrnat in slikovit vpogled v te po površini majhne, a edinstvene in zelo živahne ekosisteme, ki živijo svoje življenje brez človeškega vpliva.

Kljub temu, da knjiga ponudi številne informacije o pragozdovih, gozdovih in gozdarstvu, je najprej treba omeniti izjemno fotografsko gradivo, ki prikazuje kočevske pragozdove ter njihove prebivalce v različnih letnih časih in v različnih razvojnih fazah. Tu načelo »slika pove več kot tisoč besed« zgotovo drži. Poleg obilice sodobnih fotografij, ki so jih poleg avtorja prispevali tudi Marko Masterl, Stanko Pelc, Janez Konečnik, Hrvoje Teo Oršanič in Vasja Marinč, je v knjigi tudi nekaj arhivskih posnetkov, ki prikazujejo, kako je bilo nekoč, in preglednih zemljevidov. Sicer pa se knjiga prične s kratkim orisom zgodovine, ki je kasneje v besedilu dopolnjen tudi s posebnim poglavjem o Leopoldu Hufnaglu, ki je zasnoval omenjeni gozdnogospodarski načrt pred več kot 120 leti na preprostih, a utemeljenih načelih: naj se opusti golosek, naj gozd stalno prekriva skalnato kraško površje ter naj se domače drevesne vrste same naravno pomlajujejo. V nekaj kratkih poglavjih so posebej izpostavljeni dve daleč najbolj pogosti drevesni vrsti – jelka in bukev ter pomen (pra)gozdov. V nadaljevanju je vsakemu izmed naštetih šestih pragozdov posvečeno po eno poglavje. Sledi predstavitev informativnih tabel, ki stojijo na robu pragozdov ter nekaterih drugih bolj obiskanih točkah na Kočevskem. Med njimi velja izpostaviti tabli o pragozdu Rajhenavski Rog in pragozdu Krokar. Zaradi natančnega spremljanja stanja v teh gozdovih so zelo zanimivi natančni podatki o gibanju števila dreves, lesne mase in drugih lastnostih. Med drugim lahko na primer izvemo, kakšna je natančna sestava drevesnih vrst ter kakšne razvojne faze so prisotne. Za vse, ki se želijo sprehoditi skozi pragozd ali bližnje gozdove, sta ob zemljevidu opisani tudi Roška pešpot ter Borovška naravoslovna pot. V sklepnih poglavjih so predstavljeni tudi Gozdarski inštitut Slovenije, Javna gozdarska služba, založniška dejavnost ter projekt EUFORINNO (Evropske raziskave in inovacije na področju gozdarstva), ki je tudi finančno pripomogel k nastanku knjige.

Da knjiga, ki je napisana v slovenskem in vzporedno tudi angleškem jeziku, obravnava zelo pomembno področje, sta izpostavila tudi pisca predgovora, Hojka Kraigher in akademik Mitja Zupančič, ki sta med drugim pragozdove označila kot gozdno učilnico oziroma »katedralo gozdov«.

Rok Ciglič